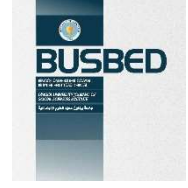

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 15.02.2022
Kabul Tarihi : 14.03.2022

<https://doi.org/10.29029/busbed.1074161>

PLATON'UN "DEVLET" VE "YASALAR" ESERLERİNDE HAKİKAT (ΑΛΗΘΕΙΑ) KAVRAMI VE BU KAVRAMIN EREK KÜLTÜRDEKİ YANSIMALARI

Serhat ARSLAN¹

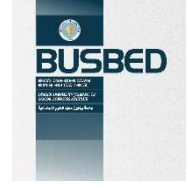
ÖZ

Bu çalışma Platon'un olgunluk dönemi eseri "*Devlet*" ve yaşlılık dönemine ait "*Yasalar*" eserindeki "*hakikat (αλήθεια)*" kavramı incelenmiş ve filozofun "hakikat" anlayışına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Αλήθεια kavramı, başta İlkçağ felsefesinde olmak üzere, tüm felsefe tarihinden günümüze kadar araştırılan ve tartışılan kavramlarından biri olmuştur. Platon'a göre hem tanrıların hem insanların temel amacı iyi olanı aramak, onu bulmak ve ona göre yaşamaktır. Bütün iyilerin başında hakikat gelir ve hakikate ulaşmak zor ve emek isteyen bir yoldur. Platon'un felsefe anlayışına göre tanrısal özellikler taşıyan αλήθεια, idealar dünyasının temel kavramlarından biridir ve insanlar ancak hakikati yansıtanı tam anlamıyla kavrayabilir. Platon, eserlerinde devleti ve yasaları varsayımsal nitelikte oluştururken, aynı şekilde varsayımlarını "hakikat" temelinde doğrulama amacındadır. Zira asıl amaç hakikate ulaşmaksa, "*Devlet*" ve "*Yasalar*" eserleri de hakikatin peşinden gidecektir. Diğer yandan çalışma dâhilinde αλήθεια kavramının çevirisinde, kaynak metindeki anlamın kaybolması vb. sorunlar irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Platon, Hakikat, Felsefe metinleri çevirisi, Devlet, Yasalar.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, serhatarslan@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7914-0721>.

Article Type : Research Article
Date Received : 15.02.2022
Date Accepted : 14.03.2022

<https://doi.org/10.29029/busbed.1074161>

THE CONCEPT OF TRUTH (ΑΛΗΘΕΙΑ) IN PLATO'S "REPUBLIC" AND "LAWS" AND THE REPERCUSSIONS OF THIS CONCEPT ON THE TARGET CULTURE

Serhat ARSLAN¹

ABSTRACT

In this study we examined the concept of "truth (ἀλήθεια)" in "Republic", which belongs to the mature period of Plato's authorship and "Laws", which belongs to his late period, and tried to clarify the philosopher's understanding of "truth". The concept of ἀλήθεια is one of the concepts that is examined and discussed through the whole history of philosophy and especially in the ancient philosophy. According to Plato, the main aim of human beings and gods is to search for the good, to find it and to live in accordance with it. The highest good is the truth and to achieve it one must walk through a hard and laboring way. In Plato's philosophy ἀλήθεια that possess divine features, is one of the basic concepts of world of ideas and human beings can only comprehend totally what reflects the truth. While Plato construct the republic and the laws in a hypothetical fashion, he aims to justify his assumptions on the ground of truth, because if the main aim is to achieve the truth, he could not make an exception for "Republic" and "Laws". Moreover, in this study we also tried to scrutinize some problems about the translation of the concept of ἀλήθεια like the loss of the original meaning in the source text.

Keywords: Plato, Truth, Translation of Philosophical Texts, Republic, Laws.

¹ Asst. Prof., Bingöl University, Vocational School of Social Sciences, serhatarslan@bingol.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7914-0721>.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada Sokrates'in (MÖ. 469 – 399) öğrencisi ve aynı zamanda Aristoteles'in (MÖ. 384 – 322) de hocası olan Platon'un (MÖ. 427 – 347) biri "olgunluk", "diğeri" ise yaşlılık dönemi eseri olarak kabul gören "Devlet" ve "Yasalar" eserlerindeki hakikat kavramı incelenecek, bu bağlamda Platon'un "hakikat (ἀλήθεια)/(alethia)" anlayışına açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Çalışma dâhilinde Candan Şentuna ve Saffet Babür'ün (Yasalar), Furkan Akderin'in (Devlet) Türkçeye çevirileri ile Dr. Franz Susemihl'in (Yasalar – Gesetze / Nomoi) ile Friedrich Schleiermacher'in (Devlet – Der Staat / Politeia) Almanca çevirileri temel alınmıştır.

Metin türü olarak felsefe metinleri, asıl itibarıyla diğeri tüm metinlerden ayrılır (Bykova, 1993: 249). Kültürlerin içerik boyutunu sunan felsefe metinlerindeki kavramlar, anlamsal tutarlılıkta belli bir yapıya sahiptir. Ayrıca felsefe metinlerinde kavramların kelime bazındaki seçimleri rastgele bir araya getirilmiş durumda değildir. Bu nedenle alan dâhilindeki çeviri faaliyetleri salt bir dilsel aktarımı, başka bir deyişle kaynak dildeki belli kural ve formlara göre sembol niteliğindeki birimlerin erek (hedef) dile aktarımı anlamına gelmez.

Rée'nin (2001: 226) "anlaşılmazlıkları ile özdeşleşen bir metin türü" olarak nitelendirdiği felsefe metinleri erek okurda adeta zorlu bir bilmece izlenimi uyandırır ve bu doğrultuda erek okur çoğu durumda kendisini metni anlama ve yorumlama konusunda bir mücadele içinde bulur. İşte bu durumun içerisinde doğal olarak var olan çevirmenlerin, öncelikle kaynak metni bütünsel manada anlamalarından başka bir seçenekleri yoktur. Zira aynı zamanda bir okur olarak çevirmenlerin de kaynak felsefe metinlerini anlamadan, yorumlamadan ve aynı zamanda özellikle metnin içeriğini metnin yazıldığı döneme özgü kültürel öğelerin bilincine varmadan çevirmeleri işlevsel bir nitelik taşımaz.

Örneğin Ricœur'e göre felsefe yapıtlarının çevirisinde meydana gelen sorunlar ve zorlukların bir kısmı aşılamayacak niteliktedir. Çünkü hem kaynak hem de erek dildeki anlamsal alanlar birbirleri ile örtüşmeyebilirler. Felsefi metinlerin çevirisi dâhilinde böyle bir çeviri sorunu, alanın temel kavramlarında kendini açık bir biçimde gösterir (2008: 12).

Çalışmanın konusunu oluşturan "hakikat (ἀλήθεια)" kavramının, Homeros'dan kalan destanlarda ve Hesiodos'un metinlerinde karşımıza çıkmasına karşın, kavramın felsefi düşüncede ilk kez Herakletios tarafından kullanıldığı söylenebilir (Çötök, 2016: 153, 155). Ancak "hakikat" kavramı, başta Antik Yunan felsefesi olmak üzere, tüm felsefe tarihinde günümüze kadar filozofların en önemli araştırma alanlarından biri olmuş, kavram farklı açılardan ele alınarak hem bilgi felsefesi hem de varlık felsefesi temelinde incelenmiştir. "Hakikat" kavramı, aynı zamanda Homeros ve Hesiodos'tan kalma metinlerde de geçmektedir.

Sokrates, Platon ve Aristoteles'in oluşturduğu felsefe dönemi, etkilerini günümüze kadar sürdüren düşünsel bir dönemdir. Birçok araştırmaya konu olmuş bu önemli dönemde Sokrates'in sorgulama yöntemi ile başlayan, Platon'da "Devlet" ve "Yasalar" isimli eserlerinde uygulama alanı bulan bir "hakikat" kavramının bütünlük kazandığı görülmektedir.

Platon'un "hakikat" kavramı; antik dönemde ortaya çıkan idealar dünyası düşüncesi, dönemin dini değerleri, devlet ve yasalar gibi dünyevi değerler ile erdem, yiğitlik gibi kültürel değerler bağlantısında incelenmeden anlaşılması zor bir kavramdır. Platon'un "Devlet" ve "Yasalar" eserlerindeki "hakikat" kavramı, çalışmamızda bu sebeple bilgi felsefesi ya da varlık felsefesi boyutlarında değil, yukarıda adı geçen bağlantıların oluşturduğu bütünsel yapı dikkate alınarak incelenecek ve ortaya çıkan sonuçlar bu doğrultuda değerlendirilecektir.

Yukarıda da belirtilen ve çalışma dahilince temel alınan Platon'un eserlerine göre atıf yapılması, beraberinde çeşitli zorlukları da getirmektedir (Bkz. Hovardaoğlu, 2020: 243). Hangi erek dilde olursa olsun, hatta aynı erek dile birden fazla gerçekleştirilmiş çevirilerde de Platon'un diyaloglarının farklı farklı sayfalarda karşılık bulması kaçınılmaz bir sonuçtur. Elbette çeviri sürecindeki sadeleştirme, açıklama ekleme gibi çeşitli işlemler de söz konusu olduğunda, çalışmamızın konusunu oluşturan "hakikat (ἀλήθεια)/(alethia)" terimini erek metinlerde takip etmek oldukça güç olmaktadır. Bu böyle bir sorunun önüne geçmek amacıyla çalışmada Platon'un eserlerine atıf yapılırken 1578'de Henri Estienne'in (Henricus Stephanus) Latince-Yunanca dil çiftinde yayımladığı üç ciltlik "Platon Toplu Eserleri" baz alınarak, Stephanus'un kaleme aldığı söz konusu çalışmanın sayfa numaralarına atıf yapılmıştır.

Grekçe ἀλήθεια (alethia) kelimesinin "Devlet" ve "Yasalar"da hem Platon'un kullandığı biçimde hem de günlük kullanımlarda "hakikat" kelimesinin dışında "gerçek", "doğruluk", "doğru" gibi karşılıkları vardır (Heitsch, 1963: 52). Yani kavram birden fazla farklı boyutu içerir ve kavramın "gerçek", "mantıksal doğru", "doğruluk" ile "önermesel doğru" gibi birçok kavramı da bünyesinde erittiği görülür (Jan Szaif, 2000; 2006: 1-4).

Öte yandan "ἀλήθεια" kelimesinin Platon tarafından da "Devlet" ve "Yasalar"da asıl anlamının dışında, sıradan betimlemelerde de kullanıldığı görülür. Zira Platon'a göre de hakikatin birçok sıfatı vardır (Platon, Devlet, 349a). Pratik yaşamda karşımıza "doğru" ya da "gerçek" olarak çıkan ἀλήθεια kelimesini Platon'un evrensel bağlamdaki "hakikat" kavramı ile bir araya getirmek, başlangıçta doğru görünme bile, Platon'un esasen diğeri yan kavramları

da kapsayacak biçimde genişletilmiş evrensel bir ἀλήθεια kavramına ulaşma çabası da göz ardı edilmemelidir. Tek boyutlu bir ἀλήθεια kavramı ile yola çıkılırsa, çok boyutlu bakış açılarını gerektiren devlet ve yasalar gibi önce soyut, sonra da somut bir biçimde ele alınarak incelenmesi gereken olguları açıklamak mümkün olmaz.

Jan Szaif'e göre, Parmenides ve Platon, hakikati “gerçek”/“var olan” olarak ele alır. Böyle bir hakikate, yalnızca bilgi ve kavrama yoluyla ulaşılabilir. O halde “gerçek”/“var olan” farklı bir açıdan bakıldığında, hakikat (ἀλήθεια) olarak tanımlanabilir (2006: 3-4).

Farklı Platon çevirilerinde, örneğin “Yasalar” eserinde (631b) “doğru yasa” tamlamasında kullanılan ἀλήθεια kelimesinin bu yüzden “hakikat”ın dışında, bağlam gereği “doğru”, “gerçek”, “varlığın özü”, “gerçeğin özü”, “öz varlık” ile “doğruluk” gibi farklı karşılıklarına rastlanılır. Dolayısıyla bu durum, felsefe metinleri çevirilerinde en çok karşılaşılan zorluklardan biridir. Felsefe metinlerinin erek dile aktarımı konusunda da kimi zaman zıt yönde sorunlar söz konusu olabilmektedir. Çevirmenlerin özellikle günümüzde işlevsel çeviri anlayışı çerçevesinde - Platon’un kavramı genişletme düşüncesinden bağımsız olarak- ve her şeyden önce erek okurun eserin bütününe anlaması amacıyla böyle bir yola başvurdukları söylenebilir. Örneğin ἀλήθεια kelimesinin tek bir karşılığı ile cümlede kullanma ve metnin bağlamı düşünülmeden yapılacak zorlama bir çeviri, haliyle erek okurun metnin bütününe kaçırmasına sebep olabilecektir.

Tepe, aynı şekilde çevirilerde yaşanan zorluklara değinerek, özellikle felsefe alanında kullanılan kavram ve terimlerin, aralarındaki anlam farklarının dikkate alınmadan kullanılmasını, bunun da alanda karışıklıklara neden olduğunu belirterek eleştirir, Almanca ve İngilizceden kavram karşılıklarına çeşitli çözüm önerileri getirir (1995: 3-4). Böyle bir durum Soysal’ın “*Hermeneutik ve Çeviribilim Bakış Açısıyla “Erlebnis” ve “Erfahrung” Kavramlarının Türkçede Alınlanmasına Yönelik Bir Yaklaşım*” başlıklı çalışmasında da ele alınmıştır: Soysal, hermeneutik alanındaki Almanca “Erlebnis” ve “Erfahrung” kavramlarının Türkçeye aktarılma sürecinde, söz konusu kavramların arasında herhangi bir ayırım gözetilmeksizin “tecrübe” ve/veya “deneyim” olarak karşılık bulmasının, anlam kargaşasına yol açtığı belirtmektedir (2015: 225). Aynı türden karışıklıkların, çevirilerde her alanda rastlandığı aşikârdır. Bu hususta çağdaş çeviri anlayışlarında, özellikle üzerinde durulan iş birliği düzeninin, henüz felsefe alanında etkisini göstermemiş olmasından kaynaklanan zorlukların öncelikle giderilmesi gerekmektedir.

2. PLATON’UN “DEVLET” VE “YASALAR” ESERLERİNDE HAKİKAT (ΑΛΗΘΕΙΑ)

Platon, “Devlet” eserinin hemen başında, devlet konusuna girmeden önce “hakikat” konusuna, “Yasalar” eserinde ise “yasa koyucu” konusuna giriş yapar. “Yasalar”da hemen sonraki konu, yine “hakikat” konusu olur. Eser, ilk diyaloglardan itibaren (627d) yasalarının doğalarının ne olduğunun araştırılması ile başlar. Çünkü Platon’a göre mevcut yasalar yetersiz ve gerçekten uzaktır. Bu yetersizlik “Yasalar” eserinde yeri geldiğince (örneğin 885e) farklı bölümlerde de vurgulanmaktadır (Krş. Arslan, 2006: 203, 208).

Platon’un konu sıralamaları ve tercihleri sıradan tercihler değildir: Filozof, öncelikle “hakikat” kavramını oluşturmaya çalışır (Devlet, 337a), daha sonra da kendi tanımlamasından yola çıkarak gerek devleti, gerekse o devletin sürekliliğini sağlayacak olan yasaları, yasa koyucuya (Tanrı/lar) verdiği cevap temelinde uygulama alanı içerisine getirir. Bu bağlamda devlet ve yasalar bir bakıma varsayımsal yapılar olmaktan çıkar; sitelerdeki gündelik yaşamın, yani sitelerin uygulama alanı olarak kullanılması suretiyle pratik değer kazanır.

Yunan felsefesinin temel amaçlarından biri, “iyi olanı” bulmak, “iyi olana” ulaşmaktır. Bu bakımdan Platon’un felsefesinin temelini de “iyi olan” oluşturur. İnsanların asıl amacı, iyi olanı aramak, onu bulmak ve ona göre yaşamaktır. İnsan, ancak bu şekilde rahat ve mutlu bir yaşam sürebilir. Platon, iyi olmanın temel şartını da hem tanrılar için hem de insanlar için hakikat olduğunu öne sürer (Yasalar, 730c).

“Hakikat”, asıl itibarıyla idealar dünyasının temel olgularından biridir. Platon, var olan bir olgunun ya da nesnenin tam olarak anlaşılmasını, o olgu ya da nesnenin hakikati yansıtması şartına bağlar (Devlet, 508e-509a). İnsanlar yalnızca hakikati yansıtanı tam anlamıyla anlayabilir. Nesnelerin ya da olguların insanlar tarafından anlaşılabilmesi için yani hakikati yansıtabilmeleri için, Platon idealar dünyasının en önemli idealarından biri olan “iyi” ideasını öne sürer: “hakikat”, iyi ideasının içinde yer alır. Sonuçta hakikatin iyi olması, iyiye hizmet etmesi ve iyi olanla sonuçlanması gerekir. Başka bir deyişle, “hakikat” aynı zamanda “iyi olan”dır. O halde “hakikati” içermeyen kötü sayılmalıdır (Devlet, 413a).

Ayrıca Görgemanns, Platon’un hakikat kavramı ile idea düşüncesi arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Platon’un, varlıksal bir gerçekliği ifade eden “hakikat” kavramı ile hakikati yansıtmaya muktedir olan idealar dünyası birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınmalıdır (2000: 407-410).

Devlet ve yasalara ve bunların oluşumuna bu açıdan bakmak gerekir: Devlet ve yasaların amacı, yurttaşların olabildiğince uzun süre mutlu ve rahat yaşamalarını sağlamaktır. Yani burada bir tek insan için gerekli olanın, aynı

zamanda toplum için de geçerli olduğunu görmekteyiz. O halde hem devletin hem de yasaların hakikatten ayrılmamaları gerekir.

Platon'a göre gerçek yaşamda erdemler vasıtasıyla edinilen tüm güzellikler, yani hakikate dayalı her şey, yasalar ile hayat bulmalıdır (Yasalar, 706a). Çünkü erdemler hakikatlerin göstergeleri ise; bu durumda erdemli yaşam, hakikate uygun yaşam tarzı anlamına gelmektedir. Böylelikle Platon bir yandan devlet ve yasaları varsayımsal olarak oluştururken, diğer yandan da tüm varsayımlarını "hakikat" temelinde doğrulama peşindedir.

Platon'un "hakikat" kavramı, aynı zamanda ideal bir "hakikat" kavramına denk gelir. Başka bir deyişle, Platon'un "Devlet" eserinde 365 c'de bahsettiği "hakikat" ile idealar dünyası ve onların görüntüsü arasında bir bağlantı kurmak mümkündür.

İdealar düşüncesine göre dünyada var olan her şey hem soyut hem de somut bağlamda gerçeğinin yalnızca bir kopyası ya da görüntüsüdür. Yani yalnızca algıladığımız nesnelere ve varlıklar değil, aynı zamanda düşünen bir varlık olarak insanın yaşamı süresince yaşamından kaynaklanarak türettiği tüm soyut kavramlar da görüntünün türevleri oldukları için, "hakikat", "adalet", "cesaret" gibi soyut kavramlar da idealar dünyasının yalnızca bir görüntüsü olarak kabul edilmelidir. Bu kavramların asla idealar dünyasındaki üst seviyeye ulaşmaları düşünülemez. İnsanın bu noktada elinden gelen tek şey, evrensel kavramlara ulaşma çabası olabilir. O halde "hakikat" kavramı, idealar dünyasına özgü tanımını idealar dünyasından alan, idealar dünyası çerçevesinde sıfatlandırılan soyut bir kavram olmalıdır. Bize düşen görev ise, kavramı evrensel boyutlara taşıyana kadar, içeriğini farklı sıfatları da kullanarak genişletmektir.

Platon "Yasalar" eserinde, "hakikat" kavramını "ἀλήθεια" kelimesi ile ilk kez 663c'de kullanmıştır. Hakikati "güzel" ve "kalıcı" olarak sıfatlandırması, tüm oluşumları evrensel bir hakikat çerçevesinde görmeye ve tanımlamaya çalıştığını göstermektedir.

Kavram, aynı zamanda idealar dünyasından kaynaklandığı için tanrısal özellikler taşımaktadır. Yaşadığımız dünyada olaylar ve olgular eğer bu hakikat temelinde değerlendirilecekse, gücünü tanrısal olandan (Krş. Jaeger, 2012: 233) alan "hakikat" kavramının uygulama alanı olur. İster soyut ister somut olsun oluşturduğumuz her olgu ve nesnede, yola işte bu tanrısal "hakikat" kavramıyla çıkmalıyız. Platon'un tanrısal olanla "hakikat" bağlantısına (Devlet, 585c) açıklık getirdiği gibi, tanrısal olandan beklenen özelliklerle hakikat olgusunun içermesi gereken özellikler birbirine paralel olmalıdır. Tanrısal varlıklar, aynı zamanda hakikat olgusunun özelliklerini bir anlamda yansıtır. Değişmeyecek, sonsuza dek sürecek, evrensel olacak ve doğruluk içerdiği için asla aldatıcı bir yanı bulunmayan tanrısal olanın bu özellikleri, "hakikat" olgusunda da aranmalıdır.

Platon Tanrının/tanrıların, insanlardan önce geldiğini, devletin kurulması ve yasaların oluşturulmasında da ölçü olarak öncelikle tanrısal/ilahi olanın savunur (Yasalar, 716c). Platon'un kuramsal biçimde oluşturduğu devlet ve yasalar da işte bu tanrısal hakikat, yani benzer özellikleri taşıyan hakikat olgusuna dayanır. Bir aşama daha ileri düşünülürse, devlet ve yasalar kavramının uygulama alanı olarak görülebilirler. Bu bağlamda devlet ve yasalara, hakikatin gerçek dünyadaki yansımaları olarak bakılmalıdır.

Platon, hakikat kavramının "iyi ideası"ndan kaynaklandığını savunur (Devlet, 517c). Bu açıdan idealar dünyasında var olan bir olgu olan hakikate, gerçek dünyada yalnızca aynı tanrısal özellikleri taşıması şartıyla ulaşmak mümkündür. Platon'un ruh anlayışı, böylelikle devreye girer. Szaif, Platon'un varlığın hakikatini daima ruhunda var olduğunu ve buradan dışarı çıkarılması gerektiğini iddia ettiğini belirtir (2006: 14). Ruh, insanın sahip olduğu, Tanrıya en yakın olan şeydir. Eğer hakikati yakalamak mümkünse, bu ancak insanın sahip olduğu ruhsal yetilerini ortaya eğitimle çıkararak ve onları yönlendirerek mümkün olabilir (Yasalar, 726e). Platon'a göre ruh, Tanrıdan sonra ikinci sırada yer almalıdır. Platon, "Devlet" ve takibinde "Yasalar" ile bunu göstermeye çalışır. Eğer devlet ve devletin sürekliliğini sağlaması gereken yasalar, tanrısal hakikat özelliklerini kendi içerisinde barındırıyorsa; bir yandan devlete ebediyet kazandırmış, diğer yandan da hakikatin gerçek dünyada ulaşılabilir bir olgu olduğu gösterilmiş olur.

Heitsch, hakikate ulaşılabilirliğin olanağını, Platon'un diyalektik bir yöntemle kanıtlayarak o döneme kadar hakikate ulaşma konusunda var olan şüpheleri ortadan kaldırdığını belirtir. Buna göre, Platon bilginin hatırlatıcı karakterinden yola çıkar, bilgi edinmeyi hatırlama, gerçeği ise anımsama biçiminde tanımlayarak hakikatin öncelikle insanda kesin olarak var olduğunu kanıtlar (1963: 48). Böylelikle insandan evrene hakikate ulaşma yolu açılmış olur.

Platon, "Devlet" eserinde idealar ve yaşadığımız dünya (gerçek ve gerçeğin yansıması) arasında kurduğu ilişkinin benzerini, yaşadığı dünyada bilgi ve sanı arasında da kurarak, hakikate ulaşmanın diğer şartını ortaya koyar (Devlet, 510a). Özellikle güneş benzetmesiyle (Devlet, 508d) hakikat ve bilgi konularına açıklık getirir. Güneş benzetmesindeki ἀλήθεια kavramı, asıl itibarıyla Platon'un ontolojik ve epistemolojik hakikat kavramı ile örtüşür. Bilgiyi gerçek, sanıyı ise Platon'a göre gerçek olmayan temsil etmektedir. Başka bir deyişle, ulaşılması reel

dünyada mümkün olan hakikati, doğrudan bilgide görür (Devlet, 581b; Ayrıca bkz. Heitsch, 1963: 38; Jan Szaif, 2006: 11, 13).

Platon “hakikat” olgusunun insanın emek vererek ve çaba göstererek ulaşabileceği bir olgu olduğunu (Devlet, 501d) gerek filozofların gerekse erdem sahibi insanların hakikatin peşinden gitmek için sürekli çaba göstermeleri gerektiğini savunur. Ayrıca Platon, hakikati anlayabilmek ya da ona ulaşabilmek için, çaba ve bilginin yanında olgunun kavranması, yani anlaşılması ve ruh ve bedenden oluşan bir bütün olan insanın-hakikat doğrudan ruha hitap ettiği (Devlet, 585d) için- kendi ruhuyla aklını kullanarak düşünmesi (Devlet, 527e) ayrıca kendi içinde var olan aşırılıklardan kurtulmuş olması (Devlet, 572a) şartını da öne sürer. İnsanın ölçülü olması, onu bilgeliğe (σοφία/sophia) ulaştırır, hakikate ulaşmasını kolaylaştırır. Ölçülülüğün (σωφροσύνη/sophrosyne) ortadan kaybolması durumunda (Devlet, 584e) ise, insan hakikat ile bağlantısını kestiği için duygusal yönden dengesiz hale gelir. Yine de tüm şartlar yeterli gelmeyebilir. Hakikate ulaşmak Platon’a göre, aynı zamanda doğru yöne bakılması koşuluna da bağlıdır (Devlet, 519b).

Devlet ve yasalar da aynı şekilde hakikatin temsilcisi olan bilginin koruyuculuğu altında oluşturulmalıdır. Bilgi temeline oturmayan ne devlet ne de yasa hakikati yansıtmayacağı gibi, sürekli de olamaz. Bilgi ise, Platon’a göre yalnızca kavrama (Devlet, 511e) yoluyla elde edilebilir.

Platon, olgunluk eseri kabul edilen “Devlet” eserinde yasalara ve yasaların nasıl oluşturulması gerektiği konusuna girerek (Devlet, 451a) yaşlılık dönemi eseri “Yasalar” eserinin temelini atmıştır. “Devlet” eserinin onuncu kitabı, Platon’un hakikat olgusunun uygulama alanı olarak gördüğü “Yasalar” eserinin başlangıcıdır. Burada idealar dünyasında ortaya çıkan hakikat olgusu, yasalarla birlikte gerçek dünyada/sitede uygulama olanağı bulur. Hangi yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği, Platon tarafından “Yasalar” eserinin onuncu kitabında ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Aynı zamanda eserin onuncu kitabı, kurumsal ve devlet egemenliğinde olan dini bir yapının başlangıcı sayılır.

“Devlet” eserinin onuncu kitabında Platon, ἀλήθεια’nın, yani hakikat olgusunun nereden kaynaklandığını, idealar dünyasını tanımlayarak ve bu dünyanın özelliklerini vererek açıklar. İdealar dünyası, var olan her şeyin aslının bulunduğu, tanrısal bir dünyadır. Gerçek dünyada bu asılların ya yalnızca görüntüleri ya da farklı yönleri değişik olan kopyaları bulunur. Hakikat, değişmez ve evrensel bir olgu olarak idealar dünyasında yer alır ve buradan dünyaya yansıtılır. Ancak hakikat, ulaşılması zor bir olgu olduğu için, bilim ve bilgi yoluyla ancak bilgiyi ve bilimi seven insanlar tarafından uzun emekler sonucu elde edilir. Böyle bir insanın dengeli, bilgiyi seven ve erdemli bir insan olması gerekir. Kendisini haz, hırs vb. duygulardan kurtarmış olması, ölçülülüğe ulaşmış olması gerekir.

Platon’a göre yasaların oluşumunda “hakikat”, “iyilik”, “ölçülülük” (Devlet, 486e) gibi konulara daha önceden açıklık getirilmiş, kavramların tanımlanmış olması gerekir. Yasaları doğrudan ilgilendiren konu ve kavramların idealar dünyasını temsil etmesi ve evrensel olması, yasaların oluşturulması, korunması ve yürütmeye görevlerinde olası hataları önleyecektir. Çünkü yasalar oluşturulurken, yasaları temellendirecek olan kavramlardaki tek boyutluluk ya da dönemsellik, daha sonra olası hatalara yol açacaktır.

En üst varlığın Tanrı olarak belirlenmesi ve kabul edilmesi (Yasalar, 803c), hakikatin yalnızca ondan gelebileceğini gösterir. Tanrı, Platon’a göre insanların mutlu olmasını ister; mutlu bir yaşam da ancak sağlam bir devlet ve ilahi hakikati yansıtan yasalarla mümkün olur (Krş. Arslan, 2006: 236). O halde yasa koyucu Tanrı/lar olmalıdır. Platon, “Yasalar” eserinin birinci kitabının hemen giriş kısmında yasa koyucunun Tanrı/lar olması gerektiğini savunur:

ATİNALI: Sizde bir tanrı mı, yoksa bir insan mı “yasa koyucu” sanını almaya hak kazanmıştır, yabancılar?

KLEINIAS: Bir tanrı, yabancı, bir tanrı, hakkıyla konuşmak gerekirse. Bizde Zeus, şu arkadaşın memleketi Isparta’da ise, sanırım, Apollon diyorlar, değil mi?

Creuzer de “Yasalar” eserinin birinci kitapta Zeus Tapınağı’na yapılan yolculukta geçen bu diyalogu, Antik Yunan’da yaşayan halkın dini inançlarına göre tanrıları yasaların ve adaletin temel kaynağı olarak gördükleri biçiminde yorumlamıştır (1837: 41-42).

İnsan, mutlu ve rahat yaşamak istiyorsa hakikatten ayrılmamalıdır. Daha sonra insan toplulukları ele alınır. Belli sınırlar içerisinde olabildiğince uzun süre birlikte mutlu ve rahat yaşamak isteyen insanlar da (tıpkı canlı bir organizma gibi ya da tek bir insanmış gibi davranarak) hakikatten ayrılmamalıdır. İnsan topluluklarında bunu sağlamak, devlet ve yasaların görevidir. O halde devlet ve yasaların da öncelikle hakikatten ayrılmamaları gerekir. Aksi halde asıl görevleri olan kentte/sitede mutlu ve rahat bir yaşamı sağlayamazlar.

3. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Platon'un ἀλήθεια kavramı, taşıdığı farklı özellikler sebebiyle özellikle işlevsel çeviri anlayışıyla Grekçeden başka bir dile aktarıldığında, duruma göre cümle bağlamına göre farklı kavramlarla karşılanmak zorunda kalır. Eserlerin çevirilerini okuyan bir erek okurun bu yüzden Platon'un hakikat fikrini tam manada anlaması, çeviri sorunlarının aşılması için başvurulacak çeviri stratejileri sebebiyle daha zor hale gelebilir. Çevirmenin öncelikle erek okuru düşünerek daha anlaşılır ve erek kültüre uygun bir çeviri stratejisi uygulaması, felsefe metinlerinde sıkça rastlanılan bir durumdur; ancak kaynak metindeki asıl anlamın erek odaklı çeviri eylemi sonucunda bir parça kaybolma durumu söz konusu olabileceğinden, bu durum kaynak metnin anlaşılmasını daha zor hale getirebilir.

Platon hem tanrılar hem de insanlar için bütün iyilerin başında "hakikatin" geldiğini öne sürer. Mutlu ve rahat olmak isteyen kişi ise, hiçbir zaman doğruluktan ayrılmamalıdır. Platon'un felsefesinde böyle bir amaç olduğunu düşünürsek, söz konusu eserlerini bu doğrultuda ürettiği varsayımı öne sürülebilir.

Platon'un formüle ettiği devlete ve yasalarına bu bakış açısıyla da bakılması gerekir. Hakikat Platon'a göre idealar dünyasının en değerli olgularından biridir, tanrısal bir kavramdır. Devlet, bu tanrısal kavramın temelinde oluşturulmalı, kurucuları ve asıl sahipleri de tanrılar olmalıdır. Çünkü ancak tanrısal olan, ölümden kendini sıyrarak sonsuzluğa ulaşabilir. Evrensellik, tanrısal olanla iç içedir. Bu bağlamda yasalar, Platon'un "Yasalar" eserinin birinci kitabının hemen başında ve eserin daha sonraki kısımlarında (Devlet, 630e) kendisinin de belirttiği gibi, Tanrı olan bir yasa koyucu hakikatleri yansıtabilir. Böylece tanrısal özellikleri olan yasa koyucu, yine kendisi gibi tanrısal özellikleri olan bir yasa koyucusuyla beraber hakikatleri yansıtan ve devletin sürdürülebilirliğini sağlayan yasalar bütününe götürebilir.

Platon, insanların için hakikate ulaşmanın zor, uzun ve emek isteyen bir yol olduğunu savunur. Bu yola koyulmuş insanın birçok şartı yerine getirmesi gerekir. Platon'a göre bu yolu ancak filozoflar ya da bilim sever insanlar aşabilir. Oluşan hiyerarşik düzene göre, filozoflar gibi bilim sever olmayan diğer sınıftan insanların hakikate ulaşması, bir anlamda önlenmiş olur (Devlet, 582a). Yani hakikat yalnızca ayrıcalıklı bir sınıfa özgü, özgün bir değer anlamı kazanır. Ancak günümüzde bu durum Platon'un diyaloglarının ve diyalektiğinin edebi ve bilimsel yönü yanında oluşan varsayımsal yapının baskıcı, zorlayıcı, yönlendirici yönlerini de tartışmaya açık hale getirir.

İnsanların hakikate ulaşmasının zor olduğuna inanan Platon, eğitim ve öğrenmeye büyük önem verir (Yasalar, 667c). Doğru bir eğitim Platona göre, ilahi özellikler taşıyan yasalarla gerçekleştirilebilir. Ancak öğrenmede de "hakikat" olgusu arayışı içerisinde olduğundan, salt haz veren bir öğrenme, Platon için yeterli olamaz. Öğrenme, "doğruluk", "yarar" "iyi" ve "güzel" olanla tamamlanmalıdır. Ancak bu şekilde gerçek bir öğrenme eylemi gerçekleşmiş olur. Platon'un öğrenme eylemini ön şartlara bağlaması, toplumsal açıdan "doğru" olan öğrenmenin faydalı öğrenme ve ahlaki değerlere uygun öğrenmeyi uygun görmesinden kaynaklanmaktadır. Yani öğrenme, bir yandan gündelik yaşamda pratik faydalar sağlamalı, diğer yandan da her türlü öğrenme yapılmamalı, bunun yerine etik değerlere bağlı öğrenmeye özen gösterilmelidir. Bu bağlamda sınırlayıcı, biçimlendirici bir öğrenme biçiminin yasalarla belirlenmesi durumu söz konusudur.

Platon, yalnızca devleti kurup, bu devletin sürekliliğini sağlayacak yasaları oluşturmakla kalmamış, "hakikat" temelinde kurulan devlet ve yasaların yönetici ve koruyucularını da belirlemiştir. Platon'un teokratik- hiyerarşik yönetim biçimi ve yönetici sınıfları, her şeyden önce hakikati öğrenme isteği olan (Devlet, 475e) ve sürekli arayış içinde oldukları için "hakikat" temelinde yaşamayı prensip edinen kişilerden oluşturulmalıdır.

Yurttaş ve kölelerden oluşan devlet/site içerisinde seçime dayalı Antik Yunan demokrasisi, böylelikle ister istemez yönetici-yurttaş-köle sınıflamasına doğru gidecektir. Bu sınıflamada Platon'un özellikle Yasalar'da birçok bölümde göze çarpan sansür ve zorlamalar (Krş. Arslan, 2006: 412) sebebiyle yöneticiler dönemsel olarak seçilseler bile, ayrıcalıklı en üst sınıfı oluşturarak alt sınıfların müdahale hakkını en azından bir sonraki seçimlere kadar elinden alacaktır.

Platon'un devleti teokratik yapıda olduğu için eleştirilebilir ya da tartışma konusu yapılabilir. Ancak eleştirilerden önce, Antik Yunan döneminin çok tanrılı dini inancının dönemin kültüründe ne kadar önemli ve baskın olduğu unutulmamalıdır. Günümüz toplumlarında bile dini inançların bilimsel-kültürel yaşamın her alanında göreceli etkili olduğu da unutulmamalıdır. Platon'un da kendisini yaşadığı toplumun dini inançlarından soyutlaması beklenemez. Hem "idealar dünyasının" hem de "hakikat" kavramının Tanrı kavramından soyutlanarak açıklanması zor görünmektedir. Sonuçta teokratik unsurlar taşıyan devlet ve yasalar her daim zorunlu olarak ortaya çıkacaktır.

Devlet ve yasalarda ilahi olanı en başa koyarak sistematik biçimde insana geçiş, aynı zamanda oluşan kurumsal yapıların eleştirilmesini de engeller. Dini inançların dogmatik yapısı, "ilahi" olanın tartışmaya açılmasını ya da eleştirilmesini engeller (Krş. Jaeger, 2012: 245). Bu bağlamda -ister inançlı olsun ister inançsız-, Platon daha en başta tanrısal olanı vurgulayarak diyalogların izin verdiği ölçüde oluşturduğu varsayımsal devletin ve yasaların eleştirilmesinin önünü kestiği düşünülebilir. Ayrıca Platon'un din anlayışı da yasaların ve devletin eleştirilmesini

engelleyecek niteliktedir. Arslan'a göre de Platon, dini kurumsal bir yapı olarak ele alır. Dini, yasalar vasıtasıyla devletin yetki alanı içerisine sokar (Krş. Arslan, 2006: 382).

“Platon’un hakikati”, tanrısal özellikler taşıyan “ideal bir hakikattir”. Devlet ve yasalar bu ideal hakikat temelinde oluşturulur. Platonun devlet ve yasaları bu yüzden bir yandan bu ideal hakikat kavramı üzerine kurulmuştur, diğer yandan da zorunlu olarak tanrısal özellikler içerdiği için, -Platon'un amacı sonuçta böyle olmasa bile- teokratik devlet özellikleri taşır. Çünkü oluşum ve olguların asıllarının idealar dünyasında bulunması, yaşadığımız dünyada bunların yalnızca görüntülerinin algılanabilir olması sebebiyle Platon, devlet ve yasaların oluşumunda tanrısal olanı ön şart olarak belirleyerek ve “hakikate” tanrısal ve evrensel – [...] *var olan her şeyin başını sonunu ve ortasını elinde tutan Tanrı* [...] – (Yasalar, 716a) sıfatlarını ekleyerek devlet ve yasaların sürekliliğini tartışma götürmez bir biçimde garanti altına almaya çalışmıştır. Bu nedenle diyalogların yapısı (Platon’un diyalogları ile diyalektiğinin yapısına ve önemi için bkz. Kuçuradi, 1997: 91-140) Platon’un akıllıca biçimlendirmesi sebebiyle anti-tez öne sürmeye olanak vermez. Tanrısal olana ve tanrısal özellikler taşıyan hiçbir olgu ve oluşum, Antik Yunan kültürü dâhil hiçbir kültürde tartışmaya açık değildir; haliyle dogmatik bir yapıya sahiptir (Krş. Jaeger, 2012: 235). Bu bağlamda her ne kadar tartışılrsa da Platon Devletinin teokratik devlet yapısı özellikleri taşıyıp taşımadığı tartışmaya açıktır.

İlahi bir devlet yapısından ve yasa oluşumundan yola çıkan Platon’un, ön şartlar-tanrı-insan-toplum doğrultusunda sistematik bir kurulum geliştirmiştir. Platon yasalar ve devlet konusuna gelmeden önce, kurulum şartlarının tamamını diyaloglara dayalı anlatım kolaylıklarından da faydalanarak sıralamış; böylelikle tanrısal hakikat temelinde, böyle bir kurulumla süreklilik sağlayacak “erdem”, “doğruluk”, “adalet” gibi tüm evrensel değerleri bütünü ayrılmaz bir parçası olarak varsayımsal kurulumuna yerleştirmiştir.

“Platon’un hakikati” bu bağlamda:

- a) İlahi özellikler taşır ve evrensel olanı yansıtır.
- b) İdealar dünyasındaki hakikat olgusunun gerçek dünyamızdaki uygulama alanıdır.

Çünkü;

- c) Devlet ve yasaların görevi, toplumun mutlu ve rahat bir yaşam sürmesidir.

Bunun ön şartı devletin ve yasaların hakikatten ayrılmamasıdır.

O halde:

- d) “Devlet” ve “Yasalar” eserleri, Platon’un hakikat anlayışının bütünsel yansımasıdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, A. (2006). *İlkçağ Felsefe Tarihi (2), Sofistlerden Platon'a*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bykova, M. (1993). Probleme der philosophischen Übersetzung. In A. P. Frank & J. Gulya & U. Molk & F. Paul & B. Schultze & H. Turk (Hrsg.), *Übersetzen, verstehen, Brücken bauen /Geisteswissenschaftliches und literarisches Übersetzen im internationalen Kulturaustausch* (ss. 248-255). Erich Schmidt Verlag.
- Creuzer, F. (1837). *Symbolik und Mythologie der alten Völker, besonders der Griechen*. Carl Wilhelm Leske Verlag.
- Çötök, T. (2016). Parmenides'in Şiirinde Hakikat. *SOBİDER – Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(7), 152-163. <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.176>
- Görgemanns, H. (2000). Wahrheit und Fiktion in Platons Atlantis-Erzählung. *Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie*, 128, 405-420.
- Heitsch, E. (1963). Wahrheit als Erinnerung. *Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie*, 91(1), 36-52.
- Hovardoğlu, O. (2020). Platon'un Devlet'inden Mekân Organizasyonuna: Sosyo-Mekansal Süreçleri Anlamak için bir Kavramsal Çerçeve Önerisi. *Idealkent (Kent Araştırmaları Dergisi)*, 29(11), 238-258. <https://doi.org/10.31198/idealkent.754114>
- Jaeger, W. (2012). *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi* (Çev. Güneş Ayas, 1. baskı). İthaki Yayınları. (Orijinal çalışma 2009 yılında yayımlandı.)
- Kuçuradi, İ. (1997). *Çağın Olayları Arasında*. Ayraç Yayınevi.
- Platon (1863). *Gesetze (Nomoi)* (Übs. Franz Susemihl). Metzler Verlag. (Ausgabe von Henricus Stephanus 1578; Originalausgabe ca. 375 v. Chr.)
- Platon (1985). *Der Staat (Politeia)* (Übs. Friedrich Schleiermacher). Akademie Verlag. (Ausgabe von Henricus Stephanus 1578; Originalausgabe ca. 375 v. Chr.)
- Platon (1998). *Yasalar (Nomoi)* (Çev. Candan Şentuna & Saffet Babür, 2. baskı). Kabalıcı Yayınevi. (Stephanus versiyonu yayın tarihi 1578; Orijinal eserin yayın tarihi yaklaşık MÖ. 375).
- Platon (2015). *Devlet* (Çev. Furkan Akderin, 1. baskı). Say Yayınları. (Stephanus versiyonu yayın tarihi 1578; Orijinal eserin yayın tarihi yaklaşık MÖ. 375).
- Rée, J. (2001). The Translation of Philosophy. *New Literary History*, 32(2), 223-257.
- Ricœur, P. (2008). *Çeviri Üzerine* (Çev. Sündüz Öztürk Kasar, 1. baskı). Yapı Kredi Yayınları (Orijinal çalışma 2004 yılında yayımlandı.)
- Soysal, F. (2015). Hermeneutik ve Çeviribilim Bakış Açısıyla "Erlebnis" ve "Erfahrung" Kavramlarının Türkçede Alımlanmasına Yönelik Bir Yaklaşım. *International Journal of Languages' Education and Teaching (IJLET)*, 3(3), 224-233.
- Szaif, J. (2000). Platon über Wahrheit und Kohärenz. *Archiv für Geschichte der Philosophie*, 82, 119-148. <https://doi.org/10.1515/agph.2000.82.2.119>
- Szaif, J. (2006). Die Geschichte des Wahrheitsbegriffs in der klassischen Antike. In Markus Enders & Jan Szaif (Hrsg.), *Die Geschichte des philosophischen Begriffs der Wahrheit* (ss. 1-32). Walter de Gruyter GmbH & Co.
- Tepe, H. (1995). *Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk Ya da Hakikat*. Ark Yayınevi.